

foto Harvey van Diek

Lemelerberg: Padenstructuur herzien om verstoring te verminderen

Door herziening van de padenstructuur op de Lemelerberg kan het leefgebied van de nachtzwaluw uitbreiden.

Het publiek laten genieten van de Nederlandse natuur is één van de doelen van natuurbeschermende organisaties. Maar recreatie werkt verstorend. Dit roept dus spanning op tussen bescherming van fauna en flora en de openstelling van een gebied.

Op de Lemelerberg (Landschap Overijssel) is de bestaande padenstructuur geëvalueerd om meer inzicht te krijgen in het effect van verstoring op de daar aanwezige vogelsoorten. Daarna is gekeken hoe deze invloed beperkt kan worden, maar dan wel zo dat bezoekers toch voluit kunnen blijven genieten van het gebied. Dit studentenonderzoek heeft geleid tot een aantal aanbevelingen, en kan model staan voor de herziening van padenstructuren in andere terreinen.

— Lotte van Dijk en Esther Veldhoen (studenten Van Hall Larenstein)

Figuur 1 Habitat nachtzwaluw (79 ha) met verstoringsbuffer 100m bij huidige padenstructuur

Figuur 2 Habitat nachtzwaluw (155 ha) met verstoringsbuffer 100m na van de herziening padenstructuur

> IN DE LOOP DER JAREN zijn er op de Lemelerberg veel wandel-, fiets- en ruiterspaden aangelegd. Daarmee werden de recreatiemogelijkheden vergroot. Er werd volgens de beheerder bij de planning van deze paden voornamelijk rekening gehouden met de behoefte van de recreant en niet zozeer met de invloed die de ligging van een pad kan hebben op de aanwezige fauna. Het gebied wordt intensief bezocht door recreanten, zowel individuen als groepen. Sommige routes zijn opgenomen in een landelijk netwerk (het Pieterpad, ANWB-routes). In het gebied is dan ook sprake van een hoge recreatiedruk, die in de toekomst, zeker als de wandel- en fietspaden nog meer aansluiting krijgen op andere routes in de omgeving, alleen maar toe zal nemen.

Gevolgen van verstoring

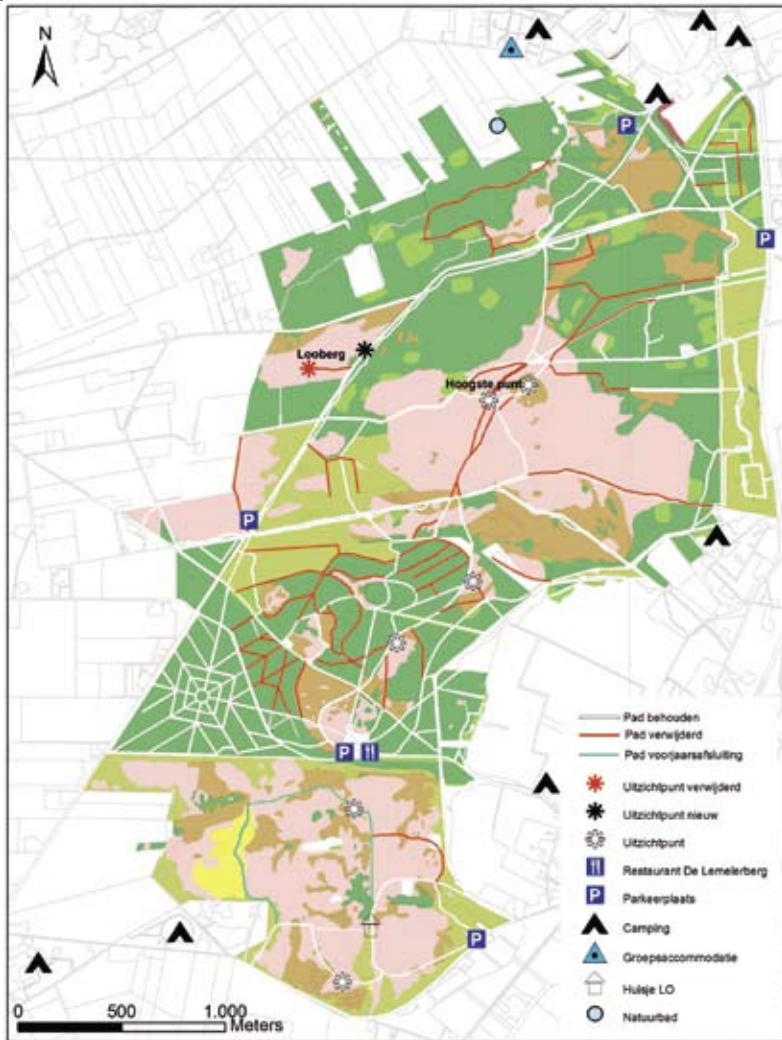
Recreatie heeft een verstorend effect op zowel flora als fauna. Het naderende geluid, de verschijning, zelfs de geur van mensen en de aanwezigheid van hun eventueel meegebrachte honden beïnvloeden dieren in hun gedrag. Vertrapping van vegetatie en het achterblijven van afval heeft ook een verstorend effect. En

verstoring in bepaalde perioden in het jaar, bij vogels bijvoorbeeld bij aanvang van het broedseizoen, is van grotere negatieve invloed dan op andere momenten. Vaak zijn recreanten zich nauwelijks bewust dat zij verstoring veroorzaken en daarmee in feite voor de Flora- en Faunawet (Ff-wet) in overtreding zijn. Het is de taak van de beheerders de recreant te kunnen laten genieten maar te zorgen dat de flora en fauna zo min mogelijk wordt verstoord. Bij dieren betekent verstoring onderbreking van hun gedrag (foerageren, rusten, territorium afbakenen, nest bouw, broeden, jongen voeden) en een overgang tot alert gedrag, alarmeren of vluchten. Hiermee verspillen zij energie. Duur en frequentie spelen een belangrijke rol. Het gevolg is dat dieren zich terugtrekken uit het verontruste areaal, en genoeg moeten nemen met een kleiner leefgebied. Kleinere leefgebieden kunnen minder soortgenoten herbergen omdat een paartje nu eenmaal een eigen territorium claimt. Uiteindelijk kan dat leiden tot afname van een soort in een gebied, verminderde overlevingskans of zelfs plaatselijk verdwijnen. Dat een vogel binnen de verstoringszone van

een pad wel (broedend) wordt waargenomen wil niet zeggen dat hij ook broedsucces zal hebben. Immers uit onderzoek verricht door Rob Bijlsma op de Planken Wambuis (2006) is gebleken dat verstoring tijdens het broedseizoen een zeer negatieve invloed op het broedsucces heeft. Voor de nachtzwaluw bijvoorbeeld constateerde hij een broedsucces van 60% in onverstoorde gebied en 12% in verstoord gebied.

Onderzoek op de Lemelerberg

Het onderzoek spitste zich toe op de op de Lemelerberg voorkomende en gewenste vogelsoorten. De 'verstoringsafstand' voor de meeste vogelsoorten is in de literatuur terug te vinden. Daarbij blijkt onder meer dat – uitzonderingen daargelaten – vogels van open terrein een grotere verstoringsafstand hebben dan vogels die in een meer beschermt habitat leven. Van de soorten op de Lemelerberg lichten we er één als voorbeeld uit: de nachtzwaluw. Op de Lemelerberg is het voorkeurshabitat van de nachtzwaluw heide, struweel en ruigte. De verstoringsafstand van de soort is gemiddeld 100m, en ongeveer 1,5 ha is de maat van een eigen territorium. Het totale geschikte leefge-

Figuur 3
Advies af te sluiten
paden Lemelerberg

bied voor de nachtzwaluw op de Lemelerberg zou bijna 300 ha zijn (stukken kleiner dan de territoriumgrootte (1,5 ha) niet meegerekend) wat ruimte biedt aan zo'n 190 broedparen. Maar de huidige padenstructuur levert, als we een 'bufferzone' aanhouden van 100m (verstoringafstand) aan beide zijden van de paden, niet meer dan 80 ha onverstoord leefgebied en daarmee een maximale bezetting van iets meer dan 40 broedpaartjes (fig. 1). Als een beperkt aantal paden wordt afgesloten (deels alleen in het broedseizoen) kan het overstoord leefgebied bijna verdubbeld worden (155 ha), en komt er dus ruimte voor bijna twee keer zo veel nachtzwaluwen (fig. 2).

Ruimte voor recreatie

De analyse is voor meerdere vogelsoorten van verschillende habitattypen uitgevoerd. Op grond van de bevindingen is een selectie gemaakt van paden die permanent dan wel alleen gedurende het broedseizoen afgesloten kunnen worden. Dit is niet eens zo'n grote ingreep: het gaat om 22% van de huidige paden; van de 92 km bestaande paden blijft ruim 70 km in functie op 'n totaal gebied van 800 ha (fig. 3). Groot is wel de winst voor de fauna: voor vogels van

open terrein neemt het onverstoord leefgebied toe met 70 ha, en voor vogels met naaldbos als voorkeurshabitat met zo'n 50 ha. Wel een kanttekening hier: voor de wespandief en de zwarte specht – vogels die op de Lemelerberg wel eens (broedend) worden waargenomen – biedt de herziening helaas onvoldoende soelaas gezien hun zeer grote verstoringafstand en territorium grootte.

Het strategisch afsluiten van paden levert een grote natuurwinst op, maar toch blijven de meeste paden en routes, soms met een kleine aanpassing, gehandhaafd. Tevens blijven belangrijke plaatsen zoals het populaire hoogste punt gewoon bereikbaar maar via een minder versturende route. Een ander voorbeeld is het advies om Uitzichtpunt Looberg 50m te verplaatsen. Dit levert minder verstoring en bovendien een mooier panorama op.

De aanbevelingen

Uit dit onderzoek op de Lemelerberg zijn een aantal tips te halen die ook elders nuttig kunnen zijn:

- Probeer doorkruising van habitattypen (bijv. heideterrein) zoveel mogelijk te voorkomen. Zo heeft Landschap Overijssel naar aanlei-

ding van dit onderzoek een wandelpad in de Bergvennen gesloten maar vervangen door een 2 maal zo lang pad dat om het gebied heen loopt en zo verstoring bij de poelen vermeden.

- Houd rekening met hoogte verschillen. Een pad dat meer verscholen ligt in het landschap biedt de recreant vaak veel afwisseling en is minder versturend.
- Bosranden zijn in trek bij recreanten, maar de overgang van open landschap naar een meer besloten gebied is vaak een fourageer- of nestelplaats voor dieren. Wees voorzichtig met het aanleggen van paden langs de bosrand om verstoring hier zoveel mogelijk te voorkomen.
- Houd periodiek inventarisaties en evalueer aan de hand daarvan de genomen maatregelen.<

Lotte van Dijk, lottevandijk@hotmail.com
Esther Veldhoen, estherveldhoen@gmail.com

Dit artikel is gebaseerd op:

Dijk, L. van en Veldhoen, E. (2010): Evaluatie van de padenstructuur van de Lemelerberg m.b.t. de invloed van recreatie op karakteristieke faunasoorten. Landschap Overijssel, Dalfsen.